

Ciudadella sota l'ombra del poder

Amadeu Corbera Jaume

Al pic del migdia, amb un sol que fa esclatar les pedres, el flabioler travessa així com pot la multitud, i enfila les escales del palau de ca el caixer senyor; al primer replà s'atura, alça la vista i demana, sempre solemnement, si pot començar el replec. I amb el permís del noble concedit, comencen a sonar, sempre solemnement, trencant un silenci catedralici, els primers cops al tamborí i les primeres notes del flabiol que donen l'inici oficial a la festa de Sant Joan més singular, sentida i famosa dels Països Catalans.

Sant Joan és, avui en dia, un dels principals reclams turístics de l'estiu menorquí, una celebració que els ciutadellencs han de compartir, no sempre de manera senzilla i còmode, amb milers de persones vengudes d'arreu del món atretes per un marc folklòric on els valors de tradició i rituals àmpliament difosos que li donen sentit ofereixen una experiència exclusiva, genuïna i sobretot, autèntica, encara que el model festiu de discoteca i alcohol no difereixi gaire del que es pot trobar qualsevol nit d'estiu a qualsevol ciutat de la riba nord del Mediterrani.

La festa de Sant Joan de Ciudadella ens mostra, per tant, dos models festius -i per tant, d'experiències musicals- diferents: per una banda, el translocal, global, comú arreu, individualista, necessitat d'un marc singular per diferenciar-se comercialment i com a producte turístic; i d'una altra, el de la colcada i els cavalls, el tradicional, el ritualitzat, l'identitari, d'expressió col·lectiva, el que els ciutadellencs aprenen, transmeten i viuen com a part de la seva manera de ser i de posicionar-se al món. Dos models, com hem dit, que tenen certa dificultat per congregar (massificació, descontrol, alienació, etc.), però que hi són i, com a tals, formen part, ambdós, de la moderna festa de Sant Joan de Ciudadella. Models que coincideixen en temps i àmbit geogràfic, però que han creat els seus propis espais i itineraris de posada en escena i realització, on les normes, les pautes, els esquemes de socialització, les jerarquies, etc., són diferents. També l'expressivitat musical, cadascuna amb el seu paisatge sonor. I tanmateix, un dels punts de trobada, de confluència, però també d'expressió viva d'aquest conflicte latent, el trobam cada 22 de juny, el vespre, en la que es coneix com la 'nit dels festers'.

La nit dels festers és una revetla de foc, d'encesa de foguerons, ballades, cançons, bandes i grups. Una revetla de Sant Joan com les que es fan per tot, però desplaçada a dia 22, un dia abans del que sol ser normal. Des de sempre m'havia cridat l'atenció aquest desplaçament: és que Ciudadella, no existia, ni havia existit mai, una revetla de Sant Joan el 23 de juny, amb música, foc i festa? Mai? I

aleshores, per què una setmana abans que comenci tot, cada any es representa una petita sarsuela, de temàtica santjoanera, estrenada el 1885, titulada Foc i fum? Foc i fum: el senyal de la festa!

Així, per tant, havia existit, a Ciutadella, una revetla de Sant Joan, amb foc i fum, música i cançó, festa i gresca? I tant! L'hemeroteca, sobretot de la premsa d'abans de la Guerra Civil, en va plena: amb concerts de bandes i orfeons, i gloses, i jaleos d'ases, i crema de bujots, i sarau llarg! Una gran festa popular i participativa, amb la seva bona dosi de paròdia, crítica social i caos controlat, es complementava també amb la qualcada: la seva part ritual, ordenada, religiosa, l'evocació simbòlica d'un ideal. L'ordre i el desordre, la participació i la representació, la irreverència i el poder.

Tot aquest passat de Sant Joan, aquesta revetla al voltant del foc, aquesta gran festa popular el mateix dia 23, ha desaparegut de la memòria de la gent de Ciutadella: ningú en sap res, i el que és més curiós, ningú sap ben bé quan es varen deixar d'encendre els festers la nit de Sant Joan, ni per què. I és darrera aquest misteri, aquesta desaparició misteriosa, no explicada per ningú, desconeguda per tothom, que hi trobam la història oculta, amagada, soterrada per la dura pols del temps de la postguerra, d'anys de fosca, de les festes de Sant Joan i de Ciutadella mateix. Una història, la que va de 1939 a la Ciutadella actual, escrita -i esborrada alhora- sota l'ombra del poder. Una història certament fascinant, que ens ajuda a comprendre, no només com havia estat la gran festa de Sant Joan de Ciutadella anys enrera, sinó també com s'ha construït la identitat de Ciutadella al seu voltant, com s'ha consolidat relacions de poder i models de relació, privilegis i jerarquies socials, durant anys.

Una història oculta que ara treim a la llum, i que ens fa estimar encara més la festa, no com a simple relíquia folklòrica, sinó com a eina útil per a la construcció de models de societat, ara que sembla que el món sencer trontolla i els grans relats fins ara vigents pareixen tenir els peus de fang. És hora de noves històries, per tant, o de desenterrar les velles i aprendre del passat, dels seus encerts i els seus errors. De fer de la festa més preuada pels ciutadellencs el seu vehicle d'expressió d'una societat moderna, democràtica i plural, coneixedora del seu passat i valenta pel seu futur; sinó, podríem córrer el perill que Sant Joan quedi com una relíquia històrica, una peça de museu, pulcre però intocable, vestigi d'un món que de mica en mica ens va desapareixent.

Amadeu Corbera Jaume, musicòleg, és autor del llibre Les festes de Sant Joan de Ciutadella. Sota l'ombra del poder. Palma, 2013, Lleonard Muntaner editor.